

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle kehityspolitiikan ylivaalikautisesta selonteosta VNS 5/2021 vp

Viite: Kirjallisen lausunnon pyyntö sivistysvaliokunnalta / VNS 5/2021 vp

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi selontekoa yleissopimuksen näkökulmasta.

Selonteon keskeinen sisältö

Ylivaalikautisen selonteon tarkoituksena on linjata Suomen toimintaa ja tavoitteita kehityspolitiikassa ja kehitysyhteistyössä.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Kehitysyhteistyössä molempien osapuolien tulee huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta.
- Kehityspolitiikan tulee myötävaikuttaa lasten oikeuksien toteutumiseen, eikä se saa vaikuttaa kielteisesti lapsiin, etenkin haavoittuvimmassa asemassa oleviin lapsiin.
- Kehitysyhteistyön tulee olla oikeusperustaista ja lapsen oikeuksien toteutuminen tulee asettaa kärkitavoitteeksi.
- Ilmastomuutoksen vaikutukset lapsen oikeuksiin tulisi huomioida selonteossa, ja ilmastomuutokseen liittyvät asiat tulisi erityisesti käsitellä myös lapsen oikeuksien toteutumiselle välttämättöminä kehityspolitiikan kärkinä.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja kansainvälinen yhteistyö

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (jälj. LOS) 4 artikla korostaa kansainvälisen yhteisön yhteistä velvoitetta sopimuksen täytäntöönpanossa, ja se edellyttää sopimusvaltioiden ryhtyvän ”*kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi*”. Taloudellisten, sosiaalisten ja siviilisyksellisten oikeuksien toteuttamiseksi sopimusvaltioiden tulee 4 artiklan mukaan ryhtyä mahdollisimman täysimääräisesti toimiin käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan ja tarvittaessa kansainvälisen yhteistyön puitteissa.

YK:n lapsen oikeuksien komitea (jälj. LOS-komitea) on täsmentänyt, että ratifioidessaan yleissopimuksen valtiot sitoutuvat velvollisuuteen edistää sen maailmanlaajuisia täytäntöönpanoa kansainvälisen yhteistyön kautta.¹ Sopimusvaltiot, joilla on voimavaroja kansainväliseen yhteistyöhön, ovat velvollisia tarjoamaan tällaista yhteistyötä lasten oikeuksien täytäntöönpanon edistämiseksi vastaanottajavaltiossa.² Yhteistyötä tehdessään sopimusvaltioiden tulisi LOS-komitean mukaan tukea muiden valtioiden pyrkimyksiä varata mahdollisimman täysimääräisesti käytettävissä olevia voimavaroja lasten oikeuksiin.³

LOS-komitea on kansainväliseen yhteistyöhön liittyen korostanut myös avunantajaosapuolten velvollisuutta ensinnäkin kunnioittaa ja toiseksi aktiivisesti edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Sopimusvaltioiden tulee myötävaikuttaa lasten oikeuksien toteutumiseen, eivätkä ne saa vaikuttaa kielteisesti lapsiin, etenkin haavoittuvimmassa asemassa oleviin lapsiin.⁴ Kehitysyhteistyöhön osallistuvan sopimusvaltion tulee ryhtyä kaikkiin tarpeellisiin toimiin sen varmistamiseksi, että yhteistyössä noudatetaan yleissopimusta ja sen valinnaisia pöytäkirjoja.⁵

Lisäksi LOS-komitea on korostanut kehitysyhteistyöohjelmien oikeusperustaisuutta: sekä suoraan että välillisesti lapsiin kohdistuvan kehitysyhteistyön puitteet tulisi muodostaa yleissopimukseen pohjaten.⁶

LOS-komitean Suomelle antamat suositukset koskien kehitysyhteistyötä

Loppupäätelmissään neljännen raportointikierron jälkeen (2011) LOS-komitea kehottaa varmistamaan, että lapsen oikeuksien toteutuminen asetetaan kärkitavoitteeksi kehittyvien maiden kanssa tehtävissä kansainvälistä yhteistyötä koskevissa sopimuksissa. Lisäksi Suo-

men tulisi kehitysyhteistyössä kunkin valtion kanssa huomioida LOS-komitean kyseiselle valtiolle antamat loppupäätelmät.⁷

LOS:n ja LOS-komitean näkemysten huomiointi selonteossa

Selonteossa todetaan, että Suomen kehityspolitiikka on ihmisoikeusperustaista (s. 8). Lisäksi todetaan kehityspolitiikan tavoitteena olevan ihmisoikeuksien toteutuminen, ja tämän myötä tarkoituksena on vahvistaa ihmisten kykyä tunnistaa, vaatia ja toteuttaa oikeuksiaan sekä viranomaisten kykyä kunnioittaa, edistää ja suojella ihmisoikeuksia ja turvata niiden toteutuminen, ml. lapsen oikeudet (s. 8).

Lapsiasiavaltuutettu katsoo sekä edellä mainittujen kirjausten että kirjausten tyttöjen erityisluomioimisesta (ks. esim. s. 5, 10) olevan lähtökohtaisesti linjassa LOS:n kanssa. Kuitenkin, ottaen huomioon Suomen LOS-komitealta saamat suositukset, olisi lapsen oikeuksien toteutumista ja ensisijaisuutta syytä korostaa nimenomaisesti.

On hyvä, että kehitysyhteistyötä toteutetaan tietoon sekä kehittyvien maiden tarpeisiin perustuen (s. 4). Tässä yhteydessä olisi ihmisoikeusperustaisuuden kannalta syytä korostaa myös ihmisoikeusvalvontaelinten valtioille antamia suosituksia, kuten LOS-komitean loppupäätelmiä.

On myönteistä, että selonteossa on erikseen huomioitu haavoittuvassa ja heikoimmassa asemassa olevat (s. 8, 11). Myös LOS-komitea on korostanut haavoittuvassa asemassa olevien erityistä huomiointia useassa yhteydessä.⁸ On kuitenkin huomattava, että vaikka useat lapsiryhmät ovat perustellusti katsottavissa erityisen haavoittuviksi, ja heihin on syytä kiinnittää erikseen huomiota, ovat kaikki alaikäiset jo ikänsä perusteella haavoittuvassa asemassa.

Lapsen oikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen kannalta on hyvä, että selonteossa korostetaan köyhyyden poistamisen ja eriarvoisuuden vähentämisen säilymistä keskeisinä päämäärinä (s. 6, 9). Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että lapsilla tulee olla selkeä etusija köyhyyden vähentämiseen tähtäävissä strategioissa, ja näiden strategioiden tulisi heijastaa lasten oikeuksien periaatteita ja kokonaisvaltaista, lapsikeskeistä lähestymistapaa.⁹

On olennaista huomioida ilmastonmuutos kehityspolitiikkaan liittyvissä asioissa, ja näin on selonteossa osin tehty (ks. esim. s. 6, 13, 22-23). Lapsiasiavaltuutettu pitää valitettavana, että selonteossa ei kuitenkaan ole mainittu ilmastonmuutoksen vaikutuksia ihmisoikeuksien toteutumiseen. Lasten haavoittuvan aseman vuoksi lapsen oikeudet tulisi erityisesti huomioida

kaikissa toimissa, joilla pyritään hillitsemään ilmastonmuutoksen vaikutuksia. LOS-komitea on painottanut muun muassa ilmastonmuutoksen ja ympäristön pilaantumisen haitallisia vaikutuksia lapsen terveydelle ja todennut, että valtioiden tulisi ottaa lasten terveys keskeisesti huomioon ilmastonmuutokseen liittyvissä sopeutumis- ja hillitsemisstrategioissa.¹⁰

Valtioilla on (myös ekstraterritoriaalinen¹¹) vastuu huolehtia siitä, että ne toimivat ihmisoikeusvelvoitteidensa mukaisesti. Epäonnistuminen toimenpiteissä, jotka torjuvat ilmastonmuutoksen vaikutuksia ihmisoikeuksien toteutumiseen, voidaan tulkita ihmisoikeusrikkomukseksi.¹² Lisäksi on huomioitava, että ilmastonmuutos vaikuttaa korostuneesti lapsiin ja lapsen oikeuksien toteutumiseen, ja erityisen suhteettomasti se vaikuttaa kehittyvien maiden lapsiin.¹³ LOS-komitea on painottanut, että ilmastonmuutos aiheuttaa merkittävän riskin LOS:ssa suojeltujen oikeuksien nauttimiselle.¹⁴ Esimerkiksi pääsy opetuksen pariin vaarantuu huomattavasti ilmastonmuutoksen myötä.¹⁵

Teollisuusmaiden vastuuta ilmastonmuutokseen liittyvässä taakanjaossa on korostettu useissa yhteyksissä, ja näiden valtioiden on edellytetty ryhtyvän toimiin ilmastonmuutoksen torjumiseksi ja sopeutumiseksi myös kehittyvissä maissa.¹⁶ Kansainvälisessä yhteistyössä liittyen ilmastonmuutoksen torjuntaan sekä siihen sopeutumiseen on kiinnitettävä huomiota niihin ryhmiin, joihin ilmastonmuutos erityisesti vaikuttaa, muun muassa lapsiin.¹⁷

Edellä todetut seikat huomioiden, lapsiasiavaltuutettu toivoo, että lapsen oikeuksien toteutumisen ja ilmastonmuutoksen suhde huomioitaisiin kehityspoliittisessa selonteossa paremmin.

Jyväskylässä 15.11.2021

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
Lakimies

---

¹ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 5 (2003) lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleisistä täytäntöönpanotoimenpiteistä (CRC/GC/2003/5), kohta 7.

² YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 19 (2016) julkisesta budjetoinnista lasten oikeuksien toteuttamiseksi (CRC/C/GC/19), kohta 35.

³ CRC/C/GC/19, kohta 37.

---

⁴ CRC/C/GC/19, kohta 38.

⁵ CRC/C/GC/19, kohdat 72 ja 75.

⁶ CRC/GC/2003/5, kohta 61.

⁷ YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomea koskevat loppupäätelmät (CRC/C/FIN/CO/4), kohta 22.

⁸ Ks. esim: YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (CRC/C/GC/14), kohta 33.

⁹ CRC/GC/2003/5, kohta 62.

¹⁰ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 15 (2013) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta (CRC/C/GC/15), kohta 50.

¹¹ LOS:n mukaan sopimusvaltioilla on velvollisuus kunnioittaa lasten oikeuksia ja varmistaa ne lainkäyttöalueillaan. Yleissopimus ei rajoita sopimusvaltion lainkäyttöaluetta maantieteelliseen alueeseen. Kansainvälisen oikeuden mukaisesti komitea on aiemmin kehottanut sopimusvaltioita suojelemaan myös sellaisten lasten oikeuksia, jotka mahdollisesti oleskelevat sopimusvaltioiden aluerajojen ulkopuolella. YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 16 (2013) sopimusvaltioiden velvoitteista, jotka koskevat yritystoiminnan vaikutusta lasten oikeuksiin (CRC/C/GC/16), kohta 39. Ks. myös esim. LOS-komitean Norjaa koskevat loppupäätelmät (CRC/C/NOR/CO/5-6), kohta 27.

¹² YK:n naisten syrjinnän vastaisen komitean, YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitean, YK:n siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksien suojelua käsittelevän komitean, YK:n lapsen oikeuksien komitean ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yhteinen lausunto ihmisoikeuksista ja ilmastonmuutoksesta, 14.5.2020 (HRI/2019/1), kohta 10. Saatavilla: <https://undocs.org/en/HRI/2019/1>.

¹³ Ks. esim. YK:n ihmisoikeusvaltuutetun selvitys ilmastonmuutoksen vaikutuksista lapsen oikeuksien toteutumiseen, 4.5.2017 (A/HRC/35/13), kohdat 4 ja 20. Saatavilla: <https://undocs.org/en/a/hrc/35/13>.

¹⁴ Ks. LOS-komitean hiljattain antama päätös, 22.9.2021, CRC/C/88/D/104/2019, kohta 10.6.

¹⁵ A/HRC/35/13, ks. esim. kohdat 10, 21, 24 ja 29.

¹⁶ A/HRC/35/13, kohdat 36 ja 65.

¹⁷ HRI/2019/1, kohta 17.